

21. 9

891.99

36,37,38

332

№ 10 ԴԱՐՈՒՄ ԷԶԵՐԱՄ

ԱՌԱՋԻՆ ՏԱՐԻ

Զ Ա Ի Ա Ե Ս Ք

№ 1

12 Յունուարի 1913 թիւ.

գրական-հասարակական
շաբաթաթերթ

Ցարեկան բաժանորդական է
Եւսալքալարում 1 բուրի,
Ախալքալարից գուրա փոս-
տի ծախսով 2 բուրի.

Ճայտարարութիւնների հա-
մար վճարում են՝ տոաջի
երեսում տողը 10 կոպէկ,
վերջին երեսում տողը 5
կոպէկ

12 Յունուարի 1913 թիւ.

Մենք անում ենք առաջին փորձը հրատա-
րակելու Ախալքալարում պարբերական գրական
հասարակական օրգան, նւիրած գաւառի կարիք-
ներին: Ոչ դատարկ անափառութիւնը, և ոչ
թեթեամիտ նմանութիւնը ուրիշներին ստիպեց
մեզ սկսել Այսպիսի մի ծանր և պատասխանա-
տու գործ: Ինքը բարդացած կեանքը ստեղծում
է մի պարբերական օրգանի անհրաժեշտութիւնը
որը մի կողմից ճիշտ կերպով պիտի պարզէ մեր
գաւառի տնտեսական և կուլտուրական դրու-
թիւնը, միւս կողմից ցոյց տայ այդ դրութիւնը
բարելաւելու միջոցները:

Մեր գաւառի ազգաբնակչութեան գլխաւոր
մասսան կազմում է գիւղացիութիւնը: Մեր
գիւղացիութեան թիւը հասնում է մօտաւո-
րապէս 95 հազարի, մինչդեռ քաղաքում ապրում
են միայն 5 հազար մարդ: Բնական է որ «Ջա-
ւախքի» ամենագլխաւոր հոգսը կլինի այդ բազ-
մատանջ գիւղացիական մասսան:

Դիւղացիութիւնը այժմ գտնւում է շատ
անմխիթար դրութեան մէջ: Եւ տարեց տարի
դրութիւնը վատանում է: Ուր են այն ժա-
մանակները, երբ գիւղացիները չէին զգում հո-
գի կարիք, երբ հողը շատ էր, ազգաբնակչութիւնը
քիչ, երբ աշխատաւորի ամբարները լիքն էին

հացով: Այդ ժամանակներից մնացել է միայն
քաղցը յիշողութիւն: Ազգաբնակչութիւնը ինչքան
զնւում, այնքան բազմանում է: Այն գիւղը, որը
առաջ ունէր 500 շունչ, հիմա ունի 1000, 1500,
50 տունը դարձել է 100, 150, իսկ հողը մնում
է նոյնը: Դրա հետեանքը այն է, որ այժմ
ամեն մի տուն ունի անհամեմատ աւելի քիչ
հող, քան առաջ: Նկատւում է, մի խօսքով սա-
կաւահողութիւն: Եւ գիւղացիութիւնը ձգտում է մի
կերպ ազատւել այդ իրան ճնշող երեւոյթից: Նա
ձգտում է աւելացնել իւր հողի քանակը: Բայց
այդ միջոցը դժուար է այժմեան պայմաններում:
Մնում է մի ուրիշ, թէև դժուար, բայց իրա-
դրժելի մի միջոց. այդ միջոցն է՝ բարելաւել
գիւղացիական աշխատանքի եղանակը, այսինքն
նոր մեքենաներ գործ ածել, նոր ձեով հողը մշա-
կել, դիմել սերմնավորութեան (միկենոյն տեղում
իւրաքանչիւր տարի ուրիշ նոր սերմ ցանել) և
այլն: Եթէ մեր գիւղացիութիւնը սկսի հողը մշա-
կել նոր, գիւնասկան ձեով, նա միկենոյն դե-
սեալին հողից կստանայ 3, 5, 10 անգամ աւելի
արդիւնք, քան ստանում է հիմա: Եւ սակաւա-
հողութիւնը շատ զգալի չի լինի: Այսպիսով սա-
կաւահողութեան դէմ այժմ գիւղացիութիւնը
կարող է կռւել գլխաւորապէս փոխելով աշխա-
տանքի ձևը:

Ուրիշ շատ կարիքներ կան գիւղական կեանքում, որի դէմ պիտի մաքառէ «Ձաւախքը». այդպիսի մի շարքէ է վաշխառութիւնը: Մեր գիւղերում փոխառութեան սովորական տոկոսը հասնում է 20 և 30: Թէև վաշխառութիւնը արգելւած է օրէնքով, բայց վաշխառուները գիտեն իրանց գործը: Մեր գաւառում հարիւրաւոր վաշխառուներ կան, յայտնի և անյայտ, բայց նրանցից ոչ ոք բանտումը չէ: Նրանց դէմ կայ մի աւելի զօրեղ միջոց, քան քրէական պատիժը: Դա գիւղական բանկերն են: Ուրիշ գաւառներում այդպիսի բանկեր շատ են հիմնւած իսկ մենք ունինք միայն մի հատ Գանձա: «Ձաւախքը» ամեն կերպ կաշխատի, որ մենք էլ ունենանք գիւղական բանկեր:

Անմխիթար է, ինչպէս տեսնում ենք, գիւղացիութեան անտեսական դրութիւնը. աւելի վատ է նրա կուլտուրական դրութիւնը: Բոլորովին տգէտ, ընկճւած, լի սնահաւատութիւններով, մեր գիւղացիութիւնը իւր ապրուստով, իւր կեանքի եղանակով շատ քիչ է զանազանւում սկզբնական վայրենիքներից: Նրա կեանքը, զուրկ որ և է գիտակցութիւնից և կուլտուրական զարնութիւններից, կամ ծայրայեղ աշխատանք՝ ամառը, կամ համարեա կատարեալ անգործութիւն՝ ձմեռը:

Գիւղացու համար գոյութիւն չունի դիտութիւն, գիրք, լրագիր, թատրոն, արհեստ: Զարմանալի չէ, որ այդպիսի պայմաններում հարեցողութիւնը դարձել է սովորական երևոյթ: Ահա այդ վայրենութեան դէմ «Ձաւախքը» կսկսէ տոկուն, սիստեմատիկ կռիւ: Իհարկէ, կիսավայրենի երկիրը միանգամից հրաշքով չի դառնայ կուլտուրական, և մենք անգոր ենք ոչնչացնել այն պայմանները, որոնք ստեղծում են այդ վայրենութիւնը, բայց մեր արդար խօսքը կունենայ իւր ազդեցութիւնը:

Ինչ է ներկայացնում քաղաքի կեանքը: Այստեղ չի նկատուում գիւղի ծայրայեղ աղքատութիւնը և վայրենութիւնը: Բայց այստեղ էլ կեանքը կոպիտ է, անբովանդակ, ճահճային: Մասան անկիրթ է, իսկ սակաւաթիւ ինտելիգենցիան զբաղւած դատարկ ինտրիգներով: Այստեղ նոյնպէս բացակայում է հասարակական զգացմունք, հասարակական գաղափար: Ժողովուրդը աւելի սիրով յաճախում է միլիտաններ, քան դատախօսութիւններ: Զարմանալի չէ, որ այդպիսի ժողովրդի մէջ քաղաքային ինքնավարութիւնը թոյլ է և անգործունեայ: Այդ տխուր երևոյթների դէմ կմաքառէ «Ձաւախքը»:

«Ձաւախքը» թէև գլխաւորապէս կըրադի-

ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ

ՊԱՏԿՆԵՐ ՀԱՐԲԵՑՈՂԻ ԿԵԱՆՔԻՑ

Զմեռային ցուրտ գիշեր է. մթութեան մէջ խուլուլւած նիրհում է գաւառական փողոցի քաղաքը. նրա մուգ անկիւններից մէկում, մի խարխուլ տան պատուհանից պեծին է տալիս աղօտ լոյսը: Տան ներսը հազիւ է լուսաւորում փողոցի լամպարը, որի ապակին մի կողմից ծակ է, որից օդը անցնելով բարձրացրել է կրակը և մրոտել շրջանակը, որից հազիւ պսպղում է վառ պատրոյկը... Մուգ է չորս կողմը, օդը խեղդաղ և ցուրտ, սենեակը մերկ, անկիւններում երևում են փաւաններ, որոնց մէջ փաթաթւել են նիրհելու համար 3-4 մանր երեխաներ... Սենեակի մէջ տեղը դրւած է մի հին, ժանդոտ, թիթեղեայ վառարան, որը երկի երկու օր է, որ կրակ չէ տեսել. վառարանից քիչ հեռու կծկւել է տանափկինը, երեխաների մայրը, որը զրկւած ունէ մի-

հին, կեղտոտ վերմակի մէջ փաթաթւած երեխայի, հազիւ 2-3 տարեկան. երեխան նփում է, նա հազիւ է շնչում, որովհետեւ մի քանի օր է, որ քութէշով հիւանդ է և այսօր, այս ուշ ժամին շատ նեղ դրութեան է խեղճ երեխան... Մայրը լռիկ արտասոււմ է և իր մաշւած գոգնոցի ծայրով երբեմն-երբեմն սրբում իր աչքերի արտասուկները... Իսկ երբեմն էլ իքնամոռացութեան մէջ, աչքերը յառած լամպարի լոյսին, յիշում իր մանկութիւնը, իր հօրէնէկան տունը և արցունքների շիթերի միջից դառն ժպտում... Նա մրսում է, սենեակը ցուրտ է, երեխան ցաւից անքում է, իսկ միւս մանրիկ բալիկները կծկւած փայտների տակ, անօթի, հիւժւած, աչքերը յառել են դէպի լացող մայրը և զգացւած նայում են... Նրանցից աւելի մեծը, մի տասր տարեկան աղջիկ, վախժներով, ցած ձայնով հարցրեց. «Մայրիկ ի՞նչպէս է Լևոնիկը...»

«Լաւ է...» կարճ պատասխանեց մայրը.

2869-55

տեղական հարցերով, բայց նա չի կարող չարտա-
յայտել իւր կարծիքը այն ընդհանուր համազգային
հարցերի մասին, որով զբաղուած է հայ մամուլը:
Այս պետակէտից մենք զգում ենք մեզ բոլորո-
վին ազատ: Մենք ուշադրութեամբ կը հետեւենք
հայ-մամուլին, բայց մեր դիրքը բոլորովին ան-
կախ է գոյութիւն ունեցող թերթերից և հոսանք-
ներից: Բարձր տեղական դատարկ ինտրիգներից
և թայֆայական խմբերից, ազատ նեղ կուսակ-
ցականութիւններից՝ «Ջաւախքը» պաշտպան կը
հանդիսանայ լայն մասսաների շահերին: Դժւար
է մեր գործը, ճանապարհը մեր փշոտ, բայց
մենք չենք վախենում դժւարութիւնից և փշերից:
Մենք հուսաւորուած ենք, որ «Ջաւախքը» կուսենայ
կարգացողների լայն շրջան, և այդ շրջանը ժա-
մանակի ընթացքում կը մեծանայ: Գիտակից
տարերերը մեզ ցոյց կտան համակրանք և աջակ-
ցութիւն:

Այդ յուսով մենք սկսում ենք մեր ծանր և
պատասխանատու գործը

Պ.

ԳԻՒՂԸ ԵՒ ԳԻՒՂԱՑԻՆ

Վերջին տարիներս մեզանում մասնագէտ
մարդիկ որոշ չափով ուշադրութիւն են դար-
ձնում գիւղի վրայ, բայց այդ ուշադրութիւնը
շատ միակողմանի է և գիւղատնտեսական հար-
ցերից դէնը չի անցնում: Ժամանակակից գիւ-
ղացու հոգեկան-բարոյական կեանքով համարեա
հետաքրքրուող չը կայ, սակաւ բացառութեամբ:
Գիւղացին, ինչպէս կենդանի մարդ՝ իրան յատուկ
հայեացքներով մնում է սուերի մէջ: Մինչդեռ
գիւղական մասսայի կուլտուրական և հասարա-
կան մակերևոյթի ըստ կարելոյն ճիշտ որոշումը
շատ կարեւոր խնդիր է: Օր.՝ հողային հարցը և
հողային փոխարարութիւնները՝ ճորտատիրա-
կան միացորդներով հանգերձ՝ գուտ գիւղական
հարց է. բայց այդ և այդպիսի հարցերի մասին
խօսելիս կամ վճիռներ կայացնելիս համարեա չի
հարցնում գիւղացու կարծիքը: Այն ինչ՝ գիւ-
ղացին ինքը, հէնց այնպէս, ինչպէս որ կայ,
պէտք է ծառայէ իբրեւ հիմք ամեն մի նպատա-
կայարմար գործունէութեան, որը ուղղւած կը
լինի յօգուտ նրա մտաւոր-բարոյական և տնտե-

«Մայրիկ, անօթի եմ», ձայն տւեց մի ուրիշ
փոքրիկ. «մայրիկ, ցուրտ է, մըսում եմ», ձայ-
նակցեց երրորդը.

«Մայրիկ, այսօր Հայրիկը ինչու՞ հաց չ'բերեց...»

«Քնեցէք, քնեցէք, հայրիկը քիչ յետոյ կ'գայ...»

Դարձեալ լռութիւն, դարձեալ ցրտի, քաղցի և
խաւարի թագաւորութիւն. դարձեալ լացող մայրը,
նրա գրկի մեռնող երեխան և փալասների մէջ
փաթաթւած անօթի, դժգոյն, փոքրիկ մանկիկ-
ները...:

Յանկարծ դուռը ճարճատեց մի հուժկու ա-
քացու տակ, հարւածը կրկնեց, դուռը հետ
շրվեց և քթի տակ բայաթի մոմուալով ներս
մտաւ բզբզւած մագերով, պատառոտւած շորե-
րով, հարբած տանտէրը, երեխաների հայրը...:
Կինը՝ հիւանդ երեխին կրծքին սեղմելով, իր
զայրացկոտ հայեացքը ուղղեց դէպի իր ամուսինը.
Իսկ օրօրուող ամուսինը ամեն վայելքները վայելած՝
այժմս էլ ուզեց զւարճանալ իր կնոջով, ցանկա-
ցաւ իւր կոշտ, կեղտոտ ձեռներով շոյել նրա
այտերը. կինը յետ հրեց նրա ձեռը և ցատկոտ
բացականչեց.

«Ո՛ւր ես, այ մարդ, տղայքը քաղցած ջարդ-

ւեցան, ո՛ւր է հացը...»

«Հնցը...» — մի բոպէ կանգ առաւ ամուսինը,
յետոյ լարիշ հոհոցով արտաբերեց. «Հնցը...
հա՛... հա՛... հա՛... Աստուած վկայ ես կուշտ եմ...»
և ուզեց դարձեալ շոյել կնոջ այտերը. կինը
զայրացած, ատամները կրճտացնելով, բուռն ցա-
սումով թքեց ամուսնոյ երեսին գոչելով — «Լիբը...
անամօթ...»

«Ի՛նչ...» գոռաց ամուսինը և ամեն ինչ խառ-
նեց: Սենեակում տիրեց քաօս, միայն լսում
էին տղամարդու ոռնոցը ու յիշոցները, բուռնքի
թմբոցը, հիւանդ երեխայի նւազած լացի ձայնը,
կնոջ մղկտոցը և միւս փոքրիկների խուլ վայնա-
սունը...:

Քիչ յետոյ տիրեց խորին լռութիւն... Էլի այն
խաւար, ցուրտ սենեակները, էլի այն լացող կինը,
իր գրկի մեռնող, նփացող երեխայով, էլի այն
փալասների մէջ խուլոււլւած անօթի մանկտիքը,
էլի այն պլպլացող, աղօտ լոյս սփռող մրոտ
լամպարը... և աւելացած սրանց վերայ հարբած,
մոլի մարդու ահեղագոչ խռմփոցը...:

Շահ-Պարոն.

սական շահերի: Ամենագեղեցիկ ծրագիրներն անգամ՝ զուրկ լինելով այդ հիմքից՝ ինչպէս փորձը ցոյց է տալիս, յանգում են կամ անպտուղ յոռետեսութեան կամ նոյնքան անպտուղ ցնորքներին:

Գիւղացիական խնդիրները կարող են վերջնականապէս լուծուել կամ հէնց գիւղացու ձեռքով, կամ առնւազն նրա ջերմ մասնակցութեամբ: Մենք չը պիտի մոռանանք յայտնի ֆորմուլան՝ «ամեն բան ժողովրդի համար և ժողովրդի հետ»: Ժողովրդի, գիւղացու համար մտածողներ ունինք, սակայն ժողովրդի հետ գործողներ՝ ոչ: Ֆորմուլայի երկրորդ մասը մոռացութեան է տրւում ամենուրեք, նաև քաղաքներում: Պէտք է ընդմիջող թողնել վեհաձայն խնամակալական ձեռք և ընթանալ ժողովրդի, հէնց գիւղացու հետ միասին:

Այս խօսքերով, իհարկէ, մենք չենք բացատրում տնտեսական և այլ թէօրիաների նշանակութիւնը:

Մենք ուզում ենք միայն յիշեցնել այն հին, բայց շարունակ մոռացւող ճշմարտութիւնը, որ այս կամ այն հասարակական դասակարգի կենսական պայմանները կարելի է իսկապէս բարելաւել ո՛չ թէ ինտելլիգենցիայի հերոսական ջանքերով, ոչ թէ չինովնիկների այս կամ այն նախաձեռնով, նոյն իսկ ո՛չ թէ գիտական գիւտերով (որ անգրագէտ և խաւար գիւղացու համար նշանակութիւն չունին), այլ այդ դասակարգի, գիւղացու հէնց իր սեփական կարիքների պարզ գիտակցութեամբ, նրա ինքնազործունէութեան ընդունակութեամբ և պատրաստութեամբ:

Իրաից ներս բերւող լոյսը այնքան ժամանակ է այրւում և լոյս տալիս, որքան միջավայրը նպաստում է: Այդ պատճառով էլ ամենազաւգիտրական բոցավառ լոյսը յաճախ հանգչում և անհետ կորչում է կամ դառնում է մի թոյլ ու փոքրիկ կրակ, որ հազիւ համեմատօրէն պլնլում է առօրեայ տարրական պահանջների նեղ շրջանում...

Սակայն ի՞նչ լուսատու կրակ կարող է պահպանել իր միջավայրում մեր ժամանակակից գիւղացիութիւնը:

Մեր համեստ կարծիքով, այդ հարցին դեռ ևս չի կարող որոշակի պատասխանել մեր ինտելլիգենցիան, որոնց թուում նաև գիւղացու խնամակալութիւնը յանձն առած շատ շատերը, որովհետև մենք բազմակողմանի կերպով չենք ճանաչում մեր գիւղացուն, դեռ ևս նա մի տեսակ սփինքս է շաւերի համար, դեռ մեր գիւղը և

գիւղացիութիւնը բազմակողմանի կերպով չէ ուսումնասիրւած. մի ծանր ու պատասխանատու խնդիր, որ գլխաւորապէս պիտի ծանրանայ գաւառական մամուլի վերայ, քանի որ մեզանում դեռ գեմատու չկայ...

Ձեմատւային նահանգներում այս գործը կատարում են գեմատւային բժիշկները, գիւղատնտեսները, վիճակագիրները և ուսուցիչները. իսկ մեզանում ո՞վ պիտի կատարէ այդ հաւաքական աշխատանքը, եթէ ոչ գաւառական թղթակիցները, այն է՝ գիւղում բնակւող սակաւթիւ ինտելլիգենտ անձինք, գիւղական և ծխական ուսուցիչները, կրթւած քահանաները և այլն, որոնք միմի ճրագեն հանդիսացել մեր գիւղական խաւար միջավայրում և անցեալում էլ մեծ դեր են խաղացել մեր մամուլի մէջ: Հայ գիւղը բնորոշելու համար պէտք է որոշ ծրագրով տեղեկութիւններ հաւաքել: Այդ ծրագրի մասին մենք կը խօսենք հետևեալ անգամ:

Սալլիսեան:

ՃՈՐՏՈՒԹԵԱՆ ՄՆԱՅՈՐԴՆԵՐԻ ՎԵՐԱՅՈՒՄԸ

Ուրախալի լուր: Այս անցնող տարւայ գեկտեմբերի 20-ի օրէնքով վերացւում են Անդրկովկասի հինգ նահանգներում (Թիֆլիսի, Քութայիսի, Երևանի, Գանձակի և Բաքի) մինչև այժմս գոյութիւն ունեցած ճորտատիրութեան մնացորդները, այն է՝ գիւղացիների պարտադիր յարաբերութիւնները դէպի կալւածատէրերը: Չընայած, որ ճորտատիրութիւնը Ռուսաստանում վերացել է սրանից 50 տարի առաջ բայց մեզանում, 20-րդ դարում էլ դեռ գոյութիւն ունէին այդ անարգ կարգերի մնացորդները:

Այս նոր օրէնքով մեր հինգ նահանգներում մինչև 50,000 գիւղական ծխեր կը դառնան սեփականատէրեր և այդքան տնտեսաթիւններ կազատեն զանազան արգելադրութիւններէ և կանոնաւոր կերպով կ'զարգանան:

Այս 1913 թ. յունւարի 1-ից վերանում են այդ կարգերը և դրանից աւելի մեծ նւէր, նոր տարւայ նւէր, չէր կարող լինել:

Շնորհաւորելով մեր աշխատաւոր գիւղացիական կեանքի այս մեծ երևոյթը այս օրէնքի մանրամասն լուսաբանութիւնը և պարզելը թողնում ենք հետևեալ համարին:

ՊԵՏՔ Է ԱԹԱՓԻՆԷԼ

Մի երկու ամիս է, որ Ախալքալաքի փողոցներում բարձրանում են էլեկտրական ցանցի սիւները, ավտոմոբիլը իւր դռնչոցով ակոսում է մեռած փողոցները, իսկ այսօրւանից լոյս է տեսնում Ախալքալաքում «Զաւախքի» առաջի համարը:

Ախալքալաք և լրադիր, Ախալքալաք և ավտոմոբիլ, Ախալքալաք և էլեկտրականութիւն, ինչ որ օտար հնչիւններ են, ինչ որ անուրջներ են մեր քնած հասարակութեան համար, որոնք իբրև ցնցող, զարթեցնող ազդակներ, խթան են լինելու մեր հասարակութեան, թոթափելու նրանց վրայից մրափի մթին, անթափանձելի քողը:

Առ հասարակ երբ խօսում ենք կուլտուրայի և դիտութեան շնորհած բարիքների մասին, մի անտակ հեղնական ժպիտ է նշմարւում մեր տգէտ մեծամիտների շրթունքների վրայ և ինչ որ տհաճութիւն այդ տեսակ ձեռնարկութիւնների դէմ: Երբ նրանց պատմում ենք, որ Շւէյքարիայում Ախալքալաքի պէս փոքրիկ քաղաքները իրենց համար լրադիր ունեն, միջնակարգ կրթարաններ, բարձրագոյն դպրոց, հրաշալի, մաքուր փողոցներ, մայրաքաղաքների նախանձը շարժող կարգ ու կանոն. երբ պատմում ենք Շւէյքարիայում կատարելագործւած անտեսութեան մասին, երբ ասում ես որ այնտեղ կովեր կան, որ տալիս են տարեկան 300-400 փութ կաթ, դարձեալ այդ չարաբաստիկ հեղնական ժպիտն է, որ խաղում է քնկոտ դէմքերին:

Մեռած ենք, սառած, անտարբեր. միայն գիտենք լալ, ողբալ, որ անկիրթ ենք, աղքատ ենք, տգէտ, անճար, իսկ զրանց առաջը առնելու համար՝ ոչ մի ձգտում, ոչ մի շարժում կամ ամենաթեթեւ հետաքրքրութիւն: Շատերը ասում են՝ ամուլ, աղքատ երկիր է, ոչինչ չի կարելի անել: —Ո՛վ է ասում: Ո՛րտեղ կարելի է գտնել Զաւախքի ալպեան արօտները. ո՛րտեղ կարելի է գտնել ամենահամեղ մեղրը, անուշահամ տանձ ու խնձորը: Բայց ո՛րքան են մեր արտադրութիւնները: Արդեօք մեր Զաւախքից չի ամաչի, որ դեռ այստեղ չ'կայ մի գործարան, որ արտադրէ Շւէյքարական սլանիր. չ'կայ մի անտեսութիւն, որ արտադրէ օրինակելի ձիեր, եզներ. չ'կայ մի մեղւաբոյժ, որ կարողանայ ունենալ մի երկու հաբիւր փութ մեղր. չ'կայ մի հաւաքոյժ, որ արտահանէ մի հարիւր բուպլու թռչուն կամ ձու: Ինչու՞ չ'պէտքէ այստեղից արտահանւէր հարիւր

հազարների քաթան, թուլ, գանազան վուշի գործւածքներ: Ո՛ւր է այն ձէնաբոյժը, որ գտնեայ արտահանէր մի 50 փութ տեղիւ համեղ կարմրախայտ:

Ի՞նչ կարիք կայ, բնութիւնը ինչ որ աւեց նրանով բաւականանանք, իսկ պակասն էլ թող ներմուծէ մեր վաճառականը և քամելով մեր հարստութեան վերջին կոպէկները, լցնէ հազարաւոր վերստեր հեռու ապրող գործարանատէրների գրպանները:

Կենքը իրն է անում, նա ճանապարհ է տալիս ֆիզիքապէս և հոգեպէս զօրեղներին, իսկ վայ թոյլերին. —նրանք կ'ձմլին առաջ ընթացող անողոք զօրեղների ոտների տակ: «Ժամանակը ոսկի է» —ասում է իմաստուն առածը, լաւ է, որ աչքերս տրորենք և մի քիչ չորս կողմերս նայենք, թէ չէ այն, որ այժմ կարող ենք անել, յետաձգել էգուցւան, արդէն ուշ կ'լինի:

Վ. Շ.

ԱՆԱԼՔԱՆՔԻ ԵՐԿԱԹՈՂՈՒ ՀԱՐՑԸ:

Վարդուց է որ խօսում է Ախալքալաք երկաթուղու գիծ անցկացնելու մասին, սակայն մինչև օրս այդ հարցը դեռ մնացել է առան ցլուծման: 2րդ նայած որ մի քանի անգամ եկել են ինժեներներ, քննել, չափել ճանապարհները, բայց առանց որևէ դրական հետևանք ունենալու: Ինչպէս երևում է ռուսական թերթերից, այդ հարցը նորից առաջ է եկել այժմ, և «Кавказ» թերթում Պ. Բուլգակովը մի յօդւած է ներկայացրել այդ առթիւ, որից քաղածօրէն ընդում ենք հետևեալը: —«Մօտիկ ապագայում Պետերբուրգի երկաթուղային կօմիսիոն քննելու և վերջնականապէս լուծելու է Բորժոմ-Վարս երկաթուղագիծ անցկացնելու խնդիրը (202 վ.): Վոմիսիային ներկայացւած է կօնցեսիօներների կողմից բոլոր կարեւոր նիւթերը, այսինքն՝ պատճառարանեալ նախագիծը և այլն փաստաթղթերը՝ —ապացուցող նոր գծի առևտրական և քաղաքական նպատակաշարմարութիւնները:

Որովհետև այդ առաջարկութեանը սկզբունքով համակրանքով վերաբերւեցին թէ անդալիան բարձր իշխանութիւնը և թէ կենտրոնական կառավարութիւնը, յանձնին մինիստրների նախագահի և ճանապարհների հաղորդակցութեան մինիստրութեանը, —պէտք է սպասել, որ Բորժոմ-Վարս-Օլթի երկաթուղագծերի կառուցումը կ'լուծւի և մեր հարաւային սահմանից կանցնի երկրորդ գիծը: Ինչպէս յայտնի է ընթերցողներին, այդ նախագծի զրգապատճառը եղել է Օլթիի հարուստ քարածուխային հանքերից օգտուելու ձգտումը: Բորժոմ-Վարս երկաթուղին՝ ի հարկէ ապագայում կ'իրագործէ ուրիշ խնդիրներ եւ...»

Ապա յօդւածագիրը թւում է այն բոլոր անտեսական և կուլտուրական խնդիրները, որոնք կարող են առաջ դալ երկաթուղագիծ շնորհիւ և այն բոլոր բարեփոխումները,

որ հնարաւորութիւն պիտի տան ժողովրդին իրանց բերքերը արտահանել գաւառից դուրս և դրանց նշանակութիւնը երկրի յառաջադիմութեանը տնտեսապէս, մասնաւորապէս կանգ առնելով Ախալքալաք-Ախալցխայի կլիմայական պայմանները վրայ, թւելով այն բոլոր հնարաւոր ձեռնարկութիւնները և պարագմունքները, որոնք հազորդակցութեան անյարմարութիւնների պատճառով մնում են անուշադիր:

Այսպիսի համակրական վերաբերմունքից յետոյ, որ ունի մեր երկաթուղագծի հարցը կառավարութեան բարձր և կարող շրջաններում, յոյս է ներշնչում հաւատալու, որ մօտիկ ապագայում կ'իրագործւի մեր երազած ցանկութիւնը և Ախալքալաքի շրջակայքում կ'լսւի երկաթուղային սուղոցի ձայնը:

Վ. Վաղեան.

ՀԱՅԳԱԿԱՆ ՀԱՐՅ.

Հայկական հարցը թէև երկու հարիւր տարի է, որ ծեծւում է, բայց նոր շրջանի մէջ մտաւ վերջին Ռուս-Թուրքական պատերազմից յետոյ: Երբ Ռուսական յաղթական բանակը 1878 թւականին կանգնել էր Սան-Ստեֆանոյում Պոլսի պատերի տակ, այդ ժամանակ հայերը ներսէս Վարժապետեան պատիրարքի առաջնորդութեամբ խնդրեցին Ռուսաց կառավարութիւնից բարելաւել հայկական վեց նահանգների (Երզրումի, Վանայ, Բիթլիսի, Դիարբէքի, Սվազի և այլն) դրութիւնը՝ բարենորոգումներ մտցնելով այդ նահանգներում: Ռուսաց զիպլօմատիան դէմ գնաց հայերի խնդրք դիմումին և Սան-Ստեֆանոյի դաշնագրի մէջ 16 յօդաւածով պարտաւորւում էին վերոյիշեալ վեց հայկական նահանգներում մտցնել բարենորոգումներ Ռուսաստանի հովանաւորութեամբ:

Այս յօդաւածով հայկական հարցը վերականգնում է և մանում է նոր շրջան:

Երբ Եւրոպական զիպլօմատիայի միջամտութեամբ վերաքննւում էր Սան-Ստեֆանոյի դաշնագիրը, 16 յօդաւածին փոխարինում է 61 յօդաւածը և Ռուսական հովանաւորութիւնը դառնում է ընդհանուր Եւրոպականի, այսինքն վեց մեծ պետութիւնները (Ռուսաստան, Գերմանիա, Անգլիա, Ֆրանսիա, Աւստրիա և Իտալիա) պէտքէ ստիպէին Թիւրքիային վերանորոգութիւններ մտցնելու հայկական նահանգներում: Այսպէս փոխանակ մէկի, այժմ վեց հովանաւոր ունենք, բայց որը և պատճառ եղաւ քնացնելու հայկական հարցը:

Անցան տարիներ, իննսունական թւականներին առաջ եկան հայկական շարժումները, այժմ Անգլիայի ձեռքով արժարժեց հայկական հարցը, բայց Եւրոպական պետութիւնների մրցման պատճառով Անգլիան մնաց մենակ և Թիւրք կառավարութիւնը խրախուսւած իր բարեկամ պետութիւններից, վերանորոգութիւնների փոխարէն, սկսեց դարձուրելի կոտորածները որով Հայաստանը քար ու քանդ եղաւ, հայերից ջարդեցին 200,000 հոգի, քայքայեցին տնտեսապէս և այսպէս հայկական հարցը յանձին 61 յօդաւածի դարձեալ քնեց և խեղդեց արեան ծովի և արցունքների մէջ: Այժմս էլ, երբ սկսեց Բաղկանեան պատերազմը, երբ կանայք, մանկտիք կոտորող Թիւրքական քաջարի բանակը ջարդ ու փշուր սեղմած է Դարդանելի նեղուցին, երբ Բօլղարական, Սերբիական, Յունական և Չերնագորիական քաջարի բանակները զէնքի ուժով իրենց իրաւացի պահանջները Թիւրքիային ստիպում են կատարելու, այժմ նորից մօխիւնների տակից բարձրանում է արիւնոտ հայկական հարցը....

(Կը շարունակւի)

Վ. Շ.

ՏԵՂԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔ

Տեղիս Հայոց Ծխական դպրոցի Տեսուչ յայտնի հրապարակախօս և հասարակական գործիչ, հանդուցեալ ԱԻԵՏԻՔ ԱՐԱՍԽԱՆԵԱՆԻ մահւան քառասուորիակի առթիւ կիրակի, ամսոյս 13-ին, առաւօտեան ժամի 10-ին, Ս. Խաչ եկեղեցում դպրոցի կողմից մատուցելու է Ս. պատարագ, որից յետոյ՝ հոգեհանգիստ:

— «Ջաւախք»-ի հրատարակութիւնը, որը տեղի պիտի ունենար անցեալ 1912 թ. վերջին, անկախ խմբագրութիւնից, տեխնիքական անյարմարութիւնների պատճառով ուշացաւ:

— «Ջաւախքի» խմբագրութիւնը խնդրում է ձեռնհաս անձանց, աջակցել թղթակցութիւններով, որոնք շնորհակալութեամբ կ'ընդունին խմբագրութեան կողմից:

— Քաղաքային ինքնավարութիւնը Ռոմանովների Տան 300-ամեայ յօրեկանի առթիւ որոշել է տարւոյս փետրւարի 21-ին, տօնակատարութեան օրը, պատարագից յետոյ կատարել մաղթանք ուսաց և հայոց եկեղեցիներում քաղաքային լիազօրների, հիմնարկութիւնների ներկայացուցիչների և ժողովրդի ներկայութեամբ: Մաղթանքից յետոյ՝ կազմակերպել ժողովրդական դրօշմեր քաղաքային այգում,

(եթէ եղանակը թոյլ տայ) նորն օրը կազմակերպել ռուսերէն և հայերէն լիզոններով՝ ընթերցանութիւն մոմանովների ծան պատմութիւնից, քաղաքային այգին անւանել «Ռօմանովսկի» և երեկոյեան անել հրաւորութիւն:

—Քաղաքային ինքնավարութիւնը ներկայ տարւոյ նախահաշի մէջ մտցրել է 500 թուր. նպաստ, որ տալու է բացելիք օրիորդաց «Մարինսկի» դպրոցին որպէս բնակարանի վարձ: Հիմա յսում ենք, որ դպրոցական իշխանութիւնը՝ աչքի առաջ ունենալով քաղաքի այդ որոշումը՝ միջնորդութիւն է յարուցել բարձր իշխանութեան առաջ Ախալքալարում բանալու, նոր օրէնքի համաձայն, բարձր տարրական դպրոց օրիորդների համար:

ՄԱՄՈՒԼ

«Հօրիգօնում» սկսել է մի հետաքրքիր բանակութիւն պ. Ն. Ա. և պ. Ա. Զամարեանի մէջ Գ. Արծրունու մասին: Ն. Ա. համոզւած է, որ նոր սերունդի բացասական կամ անտարբեր վերաբերմունքը գէպի Արծրունին բացատրւում է գլխաւորապէս սոցիալականութեամբ: Իսկ պ. Զամարեանը այդ երեւոյթը բացատրում է գաղափարների տարբերութեամբ:

«Մենք—գրում է Ն. Ա. «Հօրիգօնի» № 288—

ժխտած կը լինէինք յաջորդականութիւնը գաղափարների աշխարհում, եթէ կարձէինք, որ Արծրունին կապ չունէր նազարեանի և Նալբանդեանի հետ և նորերը Արծրունու հետ Ուշադիր քննելով հայ մտքի զարգացման ընթացքը սկսած նազարեանից՝ մենք տեսնում ենք մի շղթայ, որ հասնում է մինչև մեր օրերը: Եւ այսօր էլ բոլոր կենդանի և յառաջագէժ տարրերը մեզանում՝ անգիտակցաբար քարոզում են Արծրունու գաղափարները: Ով ուզում է նոր բան ստեղծել հայ մտքի աշխարհում՝ պէտք

է շարունակել Նազարեանի, Նալբանդեանի, Արծրունու և Արախանեանի գործը: Մենք ասում ենք, որ նրանք թողել են մի ժառանգութիւն, որ պէտք է շահեցնել»:

Պ. Ն. Ա. ի հարկէ, սխալում է ասելով, որ «բոլոր հայ յառաջագէժ տարրերը» անգիտակցաբար քարոզում են Արծրունու գաղափարները: Եթէ յաջորդականութիւնը գաղափարների աշխարհում թոյլ է տալիս մեզ ասելու, որ Արծրունին շարունակում էր Պ. Միմոնեանի գործը: Ի հարկէ, ոչ: Արծրունին շարունակում էր Մ. Նազարեանի գործը, որովհետև երկուսն էլ պատկանում էին ազգային լիբերալ ուղղութեան: Հիմայ էլ Արծրունու գործը շարունակում են ազգային լիբերալները:

Բայց պ. Ն. Ա. ճիշտ է նկատում, որ անհրաժեշտ է Գ. Արծրունու գրածքների և մտքերի հետ լաւ ծանօթանալ: Այո, պէտքէ ուսումնասիրել Գ. Արծրունուն: Այդ այժմա դժուար է, որովհետև Արծրունու գրածքները հրատարակւած չեն առանձին գրքերով: Այդ պարտական են անել «Մշակի» այժմեան դեկավարները: Հայ հատարակութիւնը կարող է պահանջել նրանցից, որ հաւաքւած 30 հազարի մի մասը նւիրւի այդ նպատակին:

• Յարգելի խմբագրութեան

«Ջաւախք» շարաթաթերթի!

Ուրախ եմ, անչափ ուրախ, որ վերջապէս, մեր բազմաթիւ վերքերով լի գաւառը կունենայ իր սեպական լրագիրը: Չտալում եմ, չնորհաւորել և ի սրտէ ցանկալ «Ջաւախքին» յարատեւութիւն շատ տարիներ: Թող, Ձեր թերթը լինի խորագան, մեր Ջաւախքի ցանկին խորագանող, բազմաթիւ վերքերին սպեղանի գնող... Ո՛հ, մեր գիւղական բռունցքները, գիւղական խանութատները, տղուկի նման ծծել են արիւնը ցամաքացրել, խեղճ ու կրակ իր կողքին ապրող աշխատող գիւղացիներին:

«Ջաւախքին» յարատեւութիւն ցանկացող՝

Արսէն Քահ. Բլրցեան:

Խմբագիր հրատարակիչ՝

Վ. ՇԱՀՊԱՐՈՆԵԱՆ:

Բացւած է բաժանորդագրութիւն 1913 թ.

„Զ Ա Ի Ա Խ Ք“

գրական հասարակական շարաթաթերթի

Տարեկան բաժնէպինն է ճանապարհածախսով 2 թուրքի, կարելի է վճարել երկու նւագ:

Ջաւախքի հասցէն՝ Ахалкалаки, Тифлис, ԿԵԸ. редакциі „Джавахкъ“.

СОСТОЯНІЕ СЧЕТОВЪ

Ахалкалакского Общества Взаимнаго Кредита

АКТИВЪ.

На 1-ое Декабря 1912 года.

Касса	2587	65		
Текущіе счета:				
а) въ Ахалкалакск. казначействѣ	1657	75		
б) въ частныхъ кредитныхъ учрежден.	—	—		
в) въ сбер. кассѣ при Ахалкал. Казн.	1500	—	5745	40
Членскій взносъ Общества въ Центральномъ Банкѣ О-ва Взаимнаго Кредита				
Процентныя бумаги:				
а) запаснаго капитала				
б) оборотныхъ средствъ			38896	75
Ученныя векселя	—	—		
Учен. купон., тираж. и сроч. обязательствъ				
Протестованные векселя				
Ссуды подъ залогъ:				
а) государ. и гарантирован. % % бумагъ			271	50
б) негарантированныхъ % % бумагъ				
в) товаровъ				
Спеціальныя текущіе счета членовъ, обезпеченныя процент- ными бумагами*).				
Корреспонденты:				
а) Conto Loro	24227	98		
б) Conto Nostro	1400	—	25627	98
Организаціонныя расходы	—	—	251	80
Движимое имущество Общества	—	—	649	31
Расходы, подлежащіе возврату	—	—	107	30
Переходящія суммы по Дебету	—	—	1	40
Текущіе расходы	—	—	2102	22
Проценты и комиссія уплаченные	—	—	120	76
„ невострѣб. по вклад. въ частн. кред. учрежд.	—	—	—	—
Балансъ.			73774	42
Векселя и другіе документы на комиссію	1457	33		
Цѣнности на храненіи	1734	—		
Открытый Обществу кред. по спеціальн. тек. счет. по переучету.				

*) Въ томъ числѣ:
а) государствен. и
гарантированными.
б) негарантирован.

Нарицатель- ная цѣна.	Сумма от- крыт. кред.

Оборотный капиталъ
20% взносы 155 членовъ О-ва
Запасный капиталъ
Спеціальныя капиталы:
а) запасный дивидендъ
б) фондъ для пріобрѣтенія соб.
Вклады:
1) срочныя: а) отъ членовъ О-ва Руб.
б) отъ посторонн. лицъ „
2) безсрочныя: а) отъ членовъ О-ва „
б) отъ постор. лицъ „
3) на прост. тек. сч. а) отъ член. О-ва „
б) отъ постор. лицъ „
4) на услов. тек. сч. а) отъ членовъ О-ва „
б) отъ постор. лицъ „
Переучетъ векселей:
а) въ Государственномъ Банкѣ „
б) въ частныхъ кредитныхъ уч.
в) въ Центр. Банкѣ О-ва Взаим.
Спеціальныя текущіе счета, обезпеченныя
частныхъ кредитныхъ учрежденіяхъ
Корреспонденты
а) Conto Loro
б) Conto Nostro
Проценты, невострѣбован. по вкладамъ
Членск. взносы, подлежащ. выбывш. чл.
% % подл. жам. выдачѣ выбывшимъ
Невострѣб. дивидендъ
Государственныя сборы
Переходящія суммы
Проценты по операц. и разныя прир.
„ „ „ „ „
Возвратъ списанныхъ долговъ
Агентованныя траты

*) Отвѣтственность 155 членовъ
обезпечивается:

- а) процентными бумагами.
- б) поручительствомъ
- в) личною благонадежностью

Предсѣдатель Правленія: И. Д. КАНАНОВЪ

Члены Правленія: { М. А. ГРИГОРЬЯНЦЪ.
Х. Н. КАРАПЕТАНЦЪ.

Бухгалтеръ